

Álmmukmiehtsij ja stuoráp suodjaliinguovloj bájkálasj háldadibme

- Diehtojuohkem suodjaliinguovlostivraj ájrrasijda gejt Sámedigge I nammadam

Álgo

Dát bagádimgirjásj la miejnniduvvam viehkkenævvon dunji guhti I Sámedikkes nammaduvvam ájrrasin suodjalimguovlostivrraj. Dánna li tjoahkkiduvvam duogásj diedo suodjalimguovloj bájkálasj hálldadimårdniga birra, ma sávvamis viehkedi duv jáhtuj stivradájmajn.

Sáme luonndoadno I moatobelak ja hiebaduvvam birrasij gánnå sáme árbbedábálattjat li årrum. Sáme árbbedábálasj adnui ja kultuvrraiellemij gulluji moatobelak iellermvuoge dagu ællobarggo, ednambarggo, bivddo, guollim, duodjeábnasij viedtjam ja muorjjim, sihke æladussaj ja ietjas adnui. Dát adno I vuododuvvam dan ájadallamuohkáj jut ij goassak galga váldet ienep gá dárba ja vieledit luondo ietjas rájijt. Duodastuvvam adno ja árbbedábálasj sáme hálldadibme I aj dahkam Sámen la divras luonndo, ja vájkkudam la árvov mij vas la sivvan gá guovlo I suodjaluvvam.

Sámediggáj la ájnas tjalmostahttet gáktu sáme rievtesvuoda, æladusbargge ja sebrudagá li gáhttimdåjmajs bájnедuvvam. Moadda árvo ma stuorrasebrudagá bieles li sivá manen suoddjit, li båhtusa árbbedábálasj sáme luondoanos ja hálldadimes, ja árbbedábálasj máhtudagás mij la dajda tjanáduvvam. . Muddo I de sihke stuorrasebrudahka ja stáhta birásoajvállattja buorebut sáme árbbedábálasj luondoanov oahppi ja árbbemáhtov dájdadahtjáj. Mijá lahka birrasij boahtte adnui la dat ihkeva ájnas. Álmmukmiehtsij ja stuoráp suodjalimguovloj bájkálasj hálldadibme I ájnas oasse dát bargos.

Sámedikkeráde vuojnná aj álu ådå addnejuohkusa suodjaluvvam guovlojda gáhtjoduvvi. Vuojnnep vuobdadahttema fámov mij la suodjaluvvam guovloj, makkir dáhpádusá subtsastuvvi, gen liehkem dåhkkiduvvá ja gen ij. Duv máhtto suodjalimguovloj bájkálasj ano birra ja mij la ájnas vieledit bájkálasj sáme álmmugij duv guovlon la ájnas viehkken stivra bargon guossástallamháldadimen ja suodjaluvvam guovloj ano hiebadimen.

Almulasj dágástallamin li álu luonndosuodjalimguovlo ja suodjalimguovlo nav gáhtjodum miehttselágan guovlo, valla dákkár nav gáhtjodum ávda guovlo li álu sáme kultuvrraduobddága. Ávdep berajbuolvaj várrogis luonndoadno I kultuvrramujtoj, giehtoj ja bájkkenamáj baktu ájmon, ja ájnnasit árbbedábálasj máhtto, dagáduvvam ja buervas buolvaj fievríduvvam guhkebut ájgij tjadá. Bájkálasj hálldadibme sáme ájrrasij suodjalimguovlostivrajn sihkarastá ávdusj sáme oassálasstem suodjalimguovloj ij vajáldahteduvá, ájnat vuojnnu hálldadijn.

Ájrrasa gejt Sámedigge válli álmmukmiehttsestivrajda, åvdåsti sáme berustimijt ietjasa namán. Dán la stivrraj válljiduvvam danen gá Sámedikke vuojno milta dán gátseda sáme berustimij buorre ja åbbålasj láhkáj stivrrabargon. Vuorbbe barguin!

Maja Kristine Jåma

Sámedikkeráde

Sámedikke suodjaliimguovloj politihkka

Nav guhkev gå miján li ednاما - Sámediggediedádus areála ja birrasa birra mierreduváj ragátmáno 2016 állestjähkäni men ja vuodot Sámedikke bargov suodjaliimguovloj.

Sámedikke ulmme la:

- divna areállasuodjalimen – luonndoreserváhtaj, álmmukmiehtsij, duobddáksuodjaliimguovloj suodjalimen, – galggá ulmme liehket sáme kultuvrav ja æladusdájmadimev sihkarasstet. Luonvaljesvuhta aktelis sáme ano baktu huksaduvvá.
- divna háldadibmáj suodjaliimguovlojs Sámen galggá vuodon liehket árbbedábálasj sáme adno guovlos sihkarasteduvvá.
- jus ájggu rudájt tijnnit álmmukmiehtsij ja ietjá stuorra suodjaliimguovloj de galggá dáhpáduvvat dakkár láhkáj mij sáme æladusájt huksá.

Árbbedábálasj sáme adno ja areálla- ja ressurssaháldadibme I agev dáhpáduvvam dajna ulmijn jut adnoguovlo galggi liehket iellemvuodon boahtte buolvajda aj. Säemmi båttå lip ådå teknologijjav ja ådå adhnuogijt adnegoahtam, ja iehtjama moatbelak æladushiebadimi jt ávdedam vaj da agev li vuohkasa mijá bierggimij. Guhkesájggásasj guoddelis sáme adno ja luondo háldadibme sihkarasstá sáme kultuvra luonndovuodov aj boahtte ájgjida.

Dálkádkrievddama liegganimijen ja rásjun ja jábijn vájkudi sihke ekovuogádagájda ja sebrudagájda Sámen. Sij gen iellem la ienemusát luondo duogen, vájkuduvi garrasabmusit rievddadusájs. Sámedigge gadulmahttá dálkádkrievtugisvuodav vaj dálkádkdájma e sjatta guovtegærddásasj noaden sáme æladusájda ja kultuvrradájmadibmáj. Dárbo I gehtjadir sáme æladusáj dárbov másjkugisvuohatj málssudahkes dálkádagá diehti.

Luondoduobddága ij la ájdámiehttse, valla sáme kultuvra ájnas vuodo. Dat la vuodoæladusá ulmuttij barggosadje ja adno- ja ávkástallamguovlo.

Suodjaliimguovlo aktan daj njuolgadustjállaga e galga gártjedit dakkár økologijjalattjat, kultuvralattjat ja økonomijjalattjat guoddelis anov ja háldadimev. Danen la dárbo sáme kultuvrramáhtudahkaj suodjaliimguovloj háldadimen.

Gova: Marie Louise Somby, Áru

Biologijjalasj valljudagá konvensjávnnå dåhkkit iemeálmuga árbbedábálasj máhtov ja nanni stáhtalasj vaelgogisvuodav dákkár máhtov vieledit, bisodit ja joarkket. Sámedigge barggá vaj árbbedábálasj máhtto galggá sjaddat luondulasj oasse suoddjimjuolgadustjállagijs ja háldadimplánaj mierredimvuodos, säemmi dásen gá máhtto mij la dutkama baktu tsieggidum.

Sámedikken le ulmme sámegielajt nannit vaj sjaddi luondulasj oassen vuona almulasjvuodas. Danen bierrij diedo, galba ja hiebadime suodjaliimguovloj sáme gielajda aj dagáduvvat.

Sáme bájkkenamá li divras sáme giellaárbbe ja oasse árbbemáhtos mij la visses guovluj tjanáduvvam. Sáme bájkkenamáj kultuvralasj moatbelakvuohat bieri suodjaliimguovloj aj vuojnnusin dagáduvvat.

Suodjaliimguovlo li álu sáme kultuvrraduobddága ja kultuvrramujto li álu dagu sierralágásj oasse suodjaliimárvos. Sáme kultuvrramujto máhti duola degu liehket tsiekkadus- ja goahtesaje, låvdagoahesaje, iesjuhtiklágásj ásadasá ma aneduvvi bivdon, guolástimén, ællosujton jali fieksen, hávde, værrosaje jali saje majda li subtsasa ja subtsasa tjanáduvvam.

Ájnas lágá ja njuolgadusá suodjalimguovllobarggúj

Biologijjalasj valljudagá konvensjávnnå

Biologijjalasj valljudagá konvensjávnnå i rijkajgasskasaj sjehtadus man ulmmen la suodjalit biologijjalasj valljudagáv, biologijjalasj ressursaj guodelis anov ja sihkarasstet rudáj vuogas ja rievtagis juohkemav gá genehtalasj ábnasajt ávkástallá. AN:a konvensjávnnå biologijjalasj valljudagá birra dâhkkiuváj ja fábmuj bádij Vuonan javllamáno 29. b. 1993. Ríjka ma li sjehtadusáv vuolláj tjállám li ietjasa vælggogíssan dahkam dagátjtjat nasjávnálasj stratesjjajt, suodjalimguovlojt ásadittjat, amás slájajt hiereditjtat sajáduvvamis ja ájteduvvam slájajt suodjalittjat.

Álggoálmukperspektíiva gáktuj li ájnnasit artihkkala 8 (j) ja 10(c) ájnnasa suodjalimguovloj háldadime aktijuodan. Artihkkalij baktu dâhkkiuváálggoálmumugij árbbediedo ja dálusj adno li ájnnasa gá luondovaljesvuodajt galggá guodelit adnet ja suodjalit.

AN konvensjávnnå biologijjalasj valljudagá birra (CBD) artihkkala 8 (j) ja 10 (c)

"Gájka sjehtadusá oasálattja galggi nav guhkás gá la vejulasj ja vuogas:

8(j) ietjas nasjonála lágaj milta vieledit, gáhttít ja bisodit iemeálmugij ja bájkálasj sebrudagáj máhtojt, innovasjávnájt ja vuogijt, ma ávdásti árbbedábálasj iellemvuogijt ma li ájnnasa biologijjalasj moattebelakvuoda suodjalmáj ja guodelis adnui. Galggá aj dájt ienebut adnui váldet, navti váj ánot loabev ja oassálasstemav sijájs gejn li dá máhto, innovasjávná ja vuoge. Galggá aj alodit rievtagis juohkemav dákki máhtoj, innovasjávná ja vuogij buorijs;

10 (c) suoddjít ja alodit dálusj anov biologijjalasj ressursaj árbbedábálasj kultuvralasj vuogij milta, ma hiehpi suoddjima ja guodelis anov ævtojda;"

Luonndovalljudaklákha

Luonndovalljudaklágan nasjávnálasj dásen li Biologijjalasj valjesvuoda konvensjávnnå hiebadam nágin ájnas prinsihpj. Luonndovalljudaklága ulmeparagráffan tjuodtju luonndo galggá suodjaluvvat guodelis anov ja suodjalime baktu, aj sáme kultuvraj vuodon. Ja de oajválattja dættodi galggi árbbediedoja dættodit ma máhti buktet luonndovalljudagá guodelis anov ja suodjalimev. Ja de galggi clájma sáme berustimij gáktuj árvustaláduvvat.

Suoddjimjuolgadustjállaga ja gánágisá resolusjávna

Suodjalimguovlo ásadvuvi Luonndovalljudaklága §§ 33-51 milta. Juohkka suodjalimguovlluj, sihke álmmukmiehtsijda, duobddáksuodjalimguovlojda ja luondoreserváhtajda mierreduvvá sierra njuolgadustjála

Luonndovalljudaklákha

§ 1. Lága ulmme i luonndo aktan dan biologija, duobddágij ja geologijjalasj valljudahka ja ekolåvgálasj prosessa bisoduvvá guodelis anov ja suodjalime baktu, váj sáemmi bále vaddá ulmutjij dámaj, kultuvra, varresvuoda ja soaptsomij vuodov dália ja boahtteáiggáj, aj sáme kultuvraj vuodon.

§ 8 --- Oajválattja galggi vijddásappot dættodit máhtov mij la buolvas buolvvaj mannam luondo anov ja viessoma tjadá. Dasi gullu aj sámij adno, ja dakkir adno mij máhttá viehkken luonndovalljudagá adnui ja suodjalmáj.

§ 14. Dámja galggi lága milta ietjá ájnas sebrudakberustimij vuoksjuj árvádaláduvvat. Gá lága milta mierret jali miedet ássjijin ma njuolgga sámij berustimijda guosski, de galggá aktugasj mærrádusáj birástagá milta sáme kultuvra luondodárbov dættodit.

ja guovlo suodjalinjuolgadustjállaga miltta háldaduvvi. Suodjalinjuolgadustjállagis boahtá ávddán duola dagu makkir luonndo- ja kultuvraárvo galggi suodjaluvvat, suodjaliinguovlo ráje, guoskavasj åbmudagá ja mærrádusá guovlo ano birra.

Sáme adnema bisodibmáj suodjaliinguovlojn la duola dagu Luonndovalljudaklága § 34 ájnas. Danna duola dagu nanniduvvá "Suoddjimnjuolgadustjála ij galga hieredit guoddelis anov mij guovlo suodjalimulmev nanni".

Juohkka oasálattjan la rievtesvuohta sæbrrat suodjalinpládhaprosessajda. Suoddjimnjuolgadustjállaga tjállema aktijuodan konsultieri Sámedigge ávdåsvásstediiddje oajválattjaj. Suodjalinjuolgadustjállagijt mierret Gånnágis stáhttaráden luonndovalljudaklága miltta.

Konsultierimriektá

ILO-konvensjávnå nr 169 álggoálmmugij ja tjerdalasj álmmugij gáktuj iesjmierrediddje rijkajn tjuodtju konsultasjávnå ja ednamrievtesvuodaj birra. Rievtesvuohta ednamijda ja tjáttijda I ájnas oasse ierneálmmuga rievtesvuodajs. Álggoálmmugia li sihke sosíálalattjat, kultuvralattjat, vuojnjalattjat ja politihkalattjat tjanáduvvam ednamijda, guovlojda ja ressursajda. Gå Vuodna biehtsemáno 20.b 1990 konvensjávnåv dåhkkidij

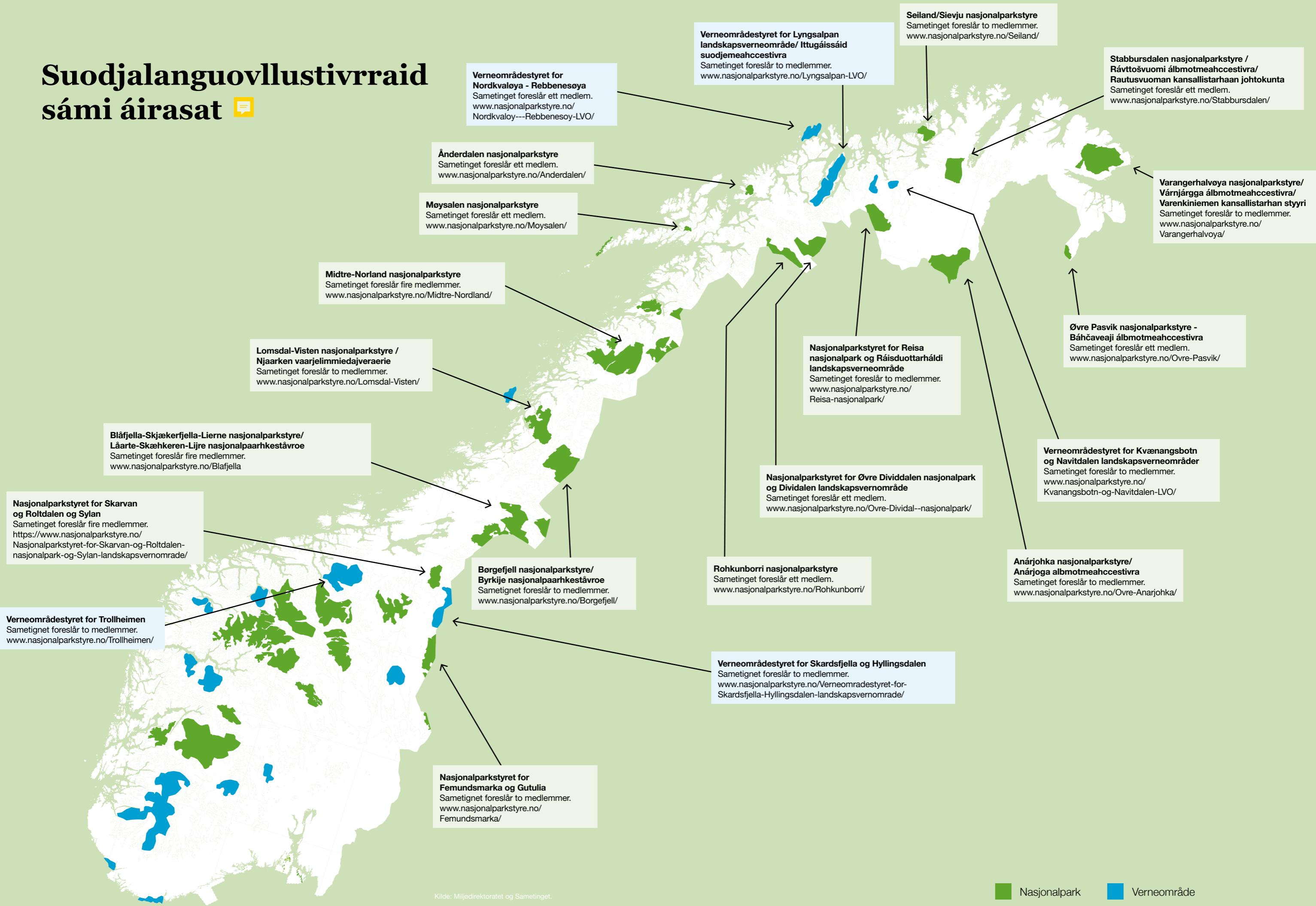
la aj vuodon sámij oassálasstemij suodjaliinguovloj háldadimen.

Oassálasstem luondoboannudagáj adnuj, háldadibmáj ja suodjalibmáj dagu ILO 169 vuoset li konsultasjávnå. Sámelága 4. kapihtala rievddadime fábmuj båhtin snjilltjamáno 1.b 2021 ma oajválattjaj konsultierim-vælggogisuodav nannijin sáme berustimij ávdåstiddjj vuoksjuj (§ 4-4). Álmmukmiehtse- ja suodjaliinguovllos-tivra dåjmadi fámov Vuona stáhta namán. Danen máhtti

ILO-konvensjávnå nr 169 álggoálmmugij ja tjerdalasj álmmugij gáktuj iesjmierrediddje rijkajn, artikul 15 nr. 1

"Guoskavasj álmmuga riektá luondo valjesvuodajda ietjasa guovlon galggá sierraláhkáj sihkarassteduvvát. Dákkir riektájda gullu dáj álmmugij riektá oassálasstet dáj ressursaj adnuj, stivrimij ja suodjalibmáj."»

Suodjalanguovllustivraid sámi áirasat

álmmukmiehtse- ja suodjalimguovllostivra vælggogisan sjaddat sáme berustimij åvdåstiddijj konsultierit.

Danen gå sáme li álmmukmiehtse- ja suodjalimguovlostivrajn de ij la Sámedikke mielas vuogas stivraj konsultierit. Sámedigge konsultieri Dálkádak- ja birás-gáhttimdepartementajn ja birásdirektoráhtajn ássijin ma suodjalimguovlluj guosski.

Konsultierimvælggogisvuohta gullu aj sáme riektáaddnjida ma háldulattjat li mijá ráddnárikkaj vuollelin, ja ma dálusj ájge ano rájes dåjmadi dåjmajdisá Vuonan. Dákkár konsultierimvælggogisvuohta tjuovvu ILO 169, ájnnasit artihkal 6, AN:a iemeálmmuktjielggidus artihkal 19 ja rijkajgasskasasj konvensjávnnå sivjla ja politihkalasj rievtesvuodaj hárráj artihkal 27.

Sámedikken la sjehtadus birásgáhttimdepartementajn 2007 rájes dan birra gáktu suodjalimpládnapsaessa sáme guovlojn galggá dáhpáduvvat. Sjehtadusán li duola degu njuolgadusá barggojuohkusa ásadibmáj masi sáme galggi sæbrrat. Dát sihkarasstá jut guoskavasj sáme rievtesvuodajámastiddje ja sáme berustime majda njuolgga guoská konsultieriduvvi njuolgga suodjalimplsessaj oassálasstema baktu. Sámedigge adná suodjalimpládnabargo sjehtadus ja barggovuoge li ájn dåjman, valla hæhttuij dálkkuduuvvat Sámelága rievddusáj milta.

Suodjaliinguovloj bájkálasj háludadime árnik

Álmmukmiehtsij ja stuoráp suodjaliinguovloj bájkálasj háludadimárnik adnuij váldeduváj jagen 2010. Ådå háludadimárnik vásstet ILO 169 álggoálmmugij hárraj, artihkkalij 15 nr 1, mij stáhtav vaelggogissan dakhá sihkarastájtjit sáme oassálasstemav luondoressursaj adnuij, háludadibmáj ja suodjalibmáj sáme guovloj.

Suodjaliinguovlostivra válljiduvvi suohtkanstivrajs, fylkkadikkes ja Sámedikkes. Man mudduj sáme galggi åvdåstuvvam, mierreduvvá danna milta man ájnas guovlo I sáme kultuvrraj ja æladusdájmabmáj. Dálkádak- ja birásdepartemænnja ja Sámedigge konsultieriji juohkka aktugasj álmmukmiehtsestivra tjoahkkáj biedjama ja sáme åvdåstime vuoksjuj.

Sámedigge I nammadam 42 ájrrasa 21 álmmukmiehttse- ja suodjaliinguovlostivrajda ríjkav miehtáj.

Oassebielij segaduvvam stivraj birra

Jagen 2017 biejaduváj jáhtu jæhttjallbme manna oassebielijs segaduvvam stivrravuogádahka iesjguhtiklágasj berustiddijj sæbri suodjaliinguovlostivrajda, dát galggá buktet ienep dåhkkipidimev suodjalimes bájkálatit. Árbbedábálasj sáme guovloj guoská dát gæhttjalimárnik Trollheimena suodjaliinguovlostivraj ja Skarvan, Roltdalen ja Sylana álmmukmiehtsestivraj.

Sámedigge I konsultasjávnáj birásdirektoráhtajn dádjadam stivra aktij biedjama rievddadibme ij galga sáme åvdåstimev stivran binnedit. Trollheimena suodjaliinguovlostivran li sihke ednamæjgáda, ålggoilemberustiddje ja ællosujto oadtidum víjdeduvvam åvdåstimev stivran, duoden suohtanij, fylka ja Sámedikke åvdåstiddijida. Skarvan, Roltdalen ja Sylana álmmukmiehtsestivran li aj ednamæjgáda åvdåstuvvam duoden suohtanij, fylkaj ja Sámediggáj.

Háludadimpládnna

Ájnas barggon bájkálasj suodjaliinguovlo stivrraj ja suodjaliinguovloj háludadimplánajt dahkat jali ådåstuhttet.

Háludadimpládnna I suodjaliinguovlo bæjválasj háludadimævvo. Háludadimplána baktu gátseduvvi suodjalimárvo, sihke suoddi biejsstema vuosstij, ja hiebat dâjmajt ma suodjalimárvojt åvdedi.

Háludadimpládnna vaddá avta lágásj ja stuoves birástagájt suodjaliinguovlo háludadibmáj tjielgga njuolgadusáj baktu ma guoski háludadimvuohkáj ja ássjegiehtadallamij.

Sáme åvdåstibme ráddji Sámedikke dárbov sebratitj njuolggá háludadimplánaj hábbmimij. Sámedigge oadtidu háludadimplánajt guláskuddamij ja árvustallá konsultierimdárbov Birásdirektoráhtajn jus vuojnná dárbo I danen gå li dile tjuodtjelam háludadimplánabargon majda sáme stivrrájrrasa e máhte guorrasit.

Guossidimstratesjija

Guossidimstratesjija ásaduvvin väettsagin Vuona suodjaliinguovlo nasjávnålasj mærkkagálvostratesjija implementierimis. Guossidimháludadime ulmme I hiebadit ja stivrit suodjaliinguovlo anov vaj dádjadus suodjalimes lassán ja suodjalimárvo vielieduvvá, sæmmi bále guossididdijj vásádus sjaddá buoremus láhkáj ja vaj bájkálasj sisboados luluj sjaddat buoremus láhkáj.

Álmmukmiehtse- ja suodjaliinguovlostivraj barggon la guossidimstratesjijajt hábbmit ja mierredit. Dav máttá dahkat sæmmi bále gå hábbmi jali revidieri háludadimplánav jali duodden dájda prosessajda.

Guossidimstratesijjaj hábbmim máhttá vájkudit sámij adnui suodjalimguovlojn.

Fágalasj rádevadde juogos

Álmmukmiehttse- ja suodjalimguovlostivra galggi fágalasj rádevadde juohkusav nammadit. Juohkusin galggi liehket ávdåstiddje iesjguhtiklágásj bájkálasj berustiddjjs gejda suodjalibme vájkkut. Álmmukmiehttse- ja suodjalimguovlostivrajn bierrunnemusát akti jahkáj fágalasj rádevadde juohkusij tjåhkanit.

Fágalasj rádevadde juogos máhttá vaddet ávkálasj diedojt, rádijt ja árvvalusájt stivra bargguj, ja la ájnas orgádná mij sihkarasstá stivrра ålov diehtá dan birra mij álmmukmiehtsen ja dan birra dáhpáduvvá. Sáme rievtesvuodajæjgáda, bájkálasj sáme kultuvrra- ja máhttoorganisasjåvnå ja æladusorganisasjåvnå máhtti liehket dakkára majt hiehpá fágalasj rádevadde juohkusij gåhttjot fárruj.

Ávkálasj gáldo ienep diedojda

Sámedikke næhettiabien gávna diedojt Sámedikke politihkalasj dâjmaj birra.

www.samediggi.no
www.saemiedigkie.no
www.samedigge.no
www.sametinget.no

Sámedikke areálla- ja birásdiedádus ja ietjá areálla- ja biráspolitihkalasj bargo máhti liehket viehkken suodjalimguovlostivraj bargo aktijuodan.

www.sametinget.no/areal-klima-og-miljo/

Diedo ietjat ja ietjá álmmukmiehttse- ja suodjalimguovlostivraj bargo birra gávna aktisasj portálan. www.nasjonalparkstyre.no

Diehtojuohkem guossididdjj gáktuj álmmukmiehtsij ja suodjalimguovlojn gávnnuji sámegielajda aj dáppe: www.norgesnasjonalparker.no.

Divna suodjalimnjuolgadustjállagijt gávna ja besa dajt åhtsåt suodjalimguovlo namán dáppe:

www.lovdata.no.

Åbbálasj diedojt birásháldadime birra gávna Birásdirektoráhta næhettiabieljin:

www.miljodirektoratet.no

Diedojt biologíjalasj valljudagá birra gávna dáppe:

www.cbd.no

SÁMEDIGGE
SAMETINGET

Ávjobárgeaidnu 50
N-9730 Karasjok/Kárásjohka

Telefon +47 78 47 40 00

samediggi@samediggi.no
www.samedigge.no